

УДК 378.147

Олег ПРЕДИТКЕВИЧ,

*Хмельницький національний університет, м. Хмельницький***КОМПОНЕНТИ, КРИТЕРІЇ ТА ПОКАЗНИКИ
СФОРМОВАНOSTІ ГОТОВНОСТІ
КОМАНДИРІВ ВІЙСЬКОВИХ ПІДРОЗДІЛІВ
ДО ПЕДАГОГІЧНОЇ ФАСИЛІТАЦІЇ**

Окреслено проблему формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Встановлено, що в системі післядипломної освіти необхідно визначити компоненти педагогічної фасилітації. Вибір показників і критеріїв оцінювання сформованості готовності військових фахівців до педагогічної фасилітації залежить від професійної діяльності. Зважаючи на специфіку педагогічної фасилітації виділено мотиваційний, комунікативний, когнітивний, інтелектуальний та емоційно-вольовий компоненти готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації.

Ключові слова: командир військового підрозділу, педагогічна фасилітація, компоненти, показники, рівні, професійна діяльність, сформованість.

Постановка проблеми у загальному вигляді. соціально-культурні зміни, що відбуваються в даний час у суспільстві, знайшли своє відображення в змісті наукових досліджень. Проблема спілкування все більш усвідомлюється не тільки як питання передачі досвіду і знань, а і як процес збереження і розвитку культурної спадщини; духовних, моральних основ буття людини, поповнення і збагачення цінностей гуманістичного співіснування та самореалізації кожного. Такий підхід

© Предиткевич О.

зумовив виникнення і осмислення проблеми педагогічної фасилітації, виявив необхідність дослідження готовності командирів військових підрозділів Збройних сил України до такого виду діяльності.

Зростання вимог до керівного складу за умов сталих термінів підвищення кваліфікації зумовлює створення системи післядипломної освіти, яка б оптимізувала навчальний процес і забезпечувала вищий рівень сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Для того, щоб сформувати сучасного офіцера, морально та психологічно підготовленого до професійної діяльності, необхідно чітко визначити компоненти, які визначають структуру педагогічної фасилітації. Особливу увагу необхідно приділяти визначенню критеріїв і показників, завдяки застосуванню яких у навчально-виховному процесі відбуватиметься формування готовності військовослужбовців до майбутньої професійної діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У філософських дослідженнях склалася певна сукупність ідей, підходів до розуміння витоків педагогічної фасилітації. Так, як виток фасилітативного спілкування екзистенційна філософія визнає “комюнитарність” особистості, що звільняється і здійснюється через людину, засновану на спільній долі людства [1; 2], і передбачає визнання множинності індивідуальних відмінностей у процесі спільного потенційного прагнення. Прийняття загального, універсальності людства, дає можливість їх взаєморозуміння як “солідарної спільноти”, заповнює хиткість, нестійкість, недостатність людської природи, дозволяє людині прийняти світ і протистояти йому, підпорядковувати себе в екзистенціальних актах самореалізації (актах прийняття і вибору власної долі), змушує людину “рухатися, боротися і постійно йти назустріч відповідальності і ризику їх місії” [3, с. 16].

Проблема педагогічної діяльності фахівців висвітлена в численній кількості праць вітчизняних науковців (Ш. Амонашвілі, Ю. Бабанський, В. Кан-Калик, Н. Кузьміна, А. Макаренко, А. Маркова, С. Русова, Г. Сковорода, В. Сластьонін, В. Сухомлинський, К. Ушинський,

В. Шаталов) і зарубіжних учених (Б. Блум, Д. Дьюї, А. Комбс, Я. Коменський, К. Роджерс, Л. Шульман та інші).

Незважаючи на згадувані дослідження, недостатньо обґрунтованим залишається питання формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації. Крім цього, не виявлено ефективні умови цього процесу на період підвищення кваліфікації керівного складу, відсутня структура їх фасилітативної спрямованості.

Метою статті є обґрунтування компонентів, критеріїв і показників сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації у вищому військовому навчальному закладі (ВВНЗ).

Виклад основного матеріалу дослідження. Для з'ясування стану сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації вважаємо за необхідне правильно обрати відповідний діагностичний інструментарій. Проблема вимірювання сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації пов'язана з визначенням критеріїв, показників і рівнів. Важливою вимогою до педагогічного експерименту є встановлення міри (критерію) тієї властивості, на вивчення якої спрямоване дослідження. Такими критеріями можуть бути об'єктивні біографічні дані, результати реальної діяльності, контрольні іспити знань, умінь, результати методик і тестового контролю. Кожний критерій проявляється в певних показниках, які відображають його особливість. Критерії сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації визначено, виходячи з системного розуміння педагогічної фасилітації, виділення її структурних і функціональних компонентів, розуміння фасилітації як стану, процесу і результату створення педагогічних цінностей, технологій в процесі творчої самореалізації особистості майбутнього офіцера-прикордонника [4; 5].

Ураховуючи сказане, експериментальна робота з формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації була спрямована на діагностування стану її сформованості на початковому та прикінцевому етапах експерименту. Проведенню такої роботи передувала розробка системи критеріїв оцінювання рівнів сформованості готовності до педагогічної фасилітації, що є адекватно

теоретичним основам дослідження, уявленням про сутність досліджуваного явища та його структуру.

Обґрунтовуючи вибір показників і критеріїв оцінювання сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації виходили з того, що їх професійна діяльність, пов'язана з певними емоціями. Залежно від визначених задач діяльність командирів військових підрозділів відбувається по-різному. Суттєве значення має й те, які саме емоції викликає діяльність: позитивні, негативні, нейтральні. Позитивні емоції – дозволяють створювати доброзичливі стосунки з особовим складом, колегами по роботі. Позитивне емоційне ставлення командира-фасилітатора до роботи має вагому значущість, оскільки особовий склад звертає увагу на його зовнішній вигляд, вгадуючи емоції, настрої, тому створення доброзичливої атмосфери, психологічно комфортного мікросередовища зменшує напругу серед військовослужбовців, налаштовує їх на висловлення власної думки.

Для професійної діяльності командирів військових підрозділів важливою є наявність таких рис, як: доброзичливість, щирість, товарицькість, оптимізм, людяність, привітність, повага до особового складу, емоційна чутливість, схильність до емоційної підтримки, здатність до співчуття, тактовність тощо. Здатність до підтримки, сприйняття особового складу, співпереживання забезпечуються емпатійністю та фасилітативністю особистості командирів військових підрозділів. Вони не тільки повинні розуміти емоційний стан особового складу, але й надавати йому активну підтримку. Саме таким чином емпатійні переживання (співчуття, співпереживання) реалізуються у формах допомагаючої поведінки – педагогічної фасилітації. Командир військового підрозділу повинен зрозуміти позицію особового складу, а потім вже діяти на підставі цього розуміння. Педагогічна фасилітативність є мотивом професійної спрямованості командирів військових підрозділів.

Зазначимо, що на визначення критеріїв і показників формування готовності до педагогічної фасилітації значний вплив має міжособистісне спілкування між командиром військового підрозділу і особовим складом. Своєчасний самоаналіз, саморегуляція, самооцінка керівного складу полягає у виявленні та усвідомленні ним власних про-

блем і недоліків під час спілкування з персоналом, розробленні шляхів подолання цих проблем. Майбутні офіцери-прикордонники повинні вміти прогнозувати результати спілкування з особовим складом, формувати в нього високі морально-політичні та професійні якості, вносити необхідні корективи у власну поведінку з військовослужбовцями. Важливою якістю командира військового підрозділу є вміння контролювати свої емоції, усвідомлювати значущість власної професійної діяльності тощо.

Рівні сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації визначали за допомогою шкали: ознака виражена дуже сильно – 90–100 балів; ознака виражена сильно – 75–89 балів; ознака виражена достатньо – 60–74 бали; ознака виражена недостатньо – 45–59 бали; ознака виражена дуже слабо – 0–44 бали.

Для визначення рівнів сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації обрано діагностику, яка дозволила віднести їх відповідно до ступеня прояву ознак зазначених критеріїв. Крім того, діагностика враховувала специфіку педагогічної фасилітації, що полягає в певній “умовності” розподілу показників за визначеними критеріями, оскільки кожен із них може бути віднесений до різних критеріїв. Перехід командирів військових підрозділів на більш високий рівень можливий у випадку активізації ціннісного ставлення до професійної діяльності, оволодіння професійно-необхідними знаннями та вміннями, підвищення самооцінки.

Відповідно до критеріїв сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації надамо якісну характеристику кожного з рівнів.

Творчий рівень (90–100 балів) сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації характеризується ініціативністю, творчістю у професійній діяльності. Військові фахівці самостійно конструюють педагогічно доцільні прийоми й способи взаємодії, використовують творчі можливості спілкування з особовим складом. Високий рівень творчості командирів військових підрозділів характеризується їх повною самостійністю. Вони використовують готові прийоми, але вкладають у них щось своє, особистісне.

Продуктивний рівень сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (75–89 балів) означає, що переважна більшість визначених показників критеріїв виражені сильно (чи дуже сильно), тобто майже всі ознаки обраних критеріїв пропорційно виражені.

Реконструктивний рівень сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (60–74 бали) означає, що переважна більшість показників визначених критеріїв виражена достатньо.

Репродуктивний рівень сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації (0–59 балів) вирізняється тим, що більшість ознак визначених критеріїв проявляється недостатньо.

Зважаючи на складність педагогічної фасилітації, специфіку системи післядипломної освіти командирів військових підрозділів, а також їх професійну діяльність вважаємо, що для формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації у ВВНЗ, необхідно виділити такі компоненти: мотиваційний, комунікативний, когнітивний, інтелектуальний, емоційно-вольовий (див. таблицю).

Таблиця

Взаємозв'язок компонентів зі змістом професійної діяльності командира військового підрозділу

Компоненти	Зміст
1	2
Мотиваційний	Професійні установки, інтереси, прагнення займатися професійною діяльністю, орієнтація на задоволення потреб суб'єктів; орієнтація на етично обґрунтований дозвіл етичних колізій
Комунікативний	Створення сприятливої атмосфери, інтерес до особового складу, міжособистісна комунікація, організованість, професійний обов'язок і відповідальність; вимогливість, сприйняття і розуміння один одного; міжособистісна взаємодія

1	2
Когнітивний	Система знань, рівень і стан яких достатні для етичного вирішення ситуацій морального вибору; категоріально-понятійний апарат; факти історії розвитку етичної думки; етапи розвитку професійної етики; специфіка професійної етики командира військового підрозділу; аксіоми; гіпотези
Інтелектуальний	Синтез з глибиною і креативністю суджень, гнучкість та логічність викладу думки, послідовність і конструктивність стратегій, евристичність і лаконічність мислення, оригінальність та аргументованість новизни
Емоційно-вольовий	Емоційна сприйнятливість, професійний оптимізм, ініціативність у професійній роботі, наполегливість у досягненні результату професійної діяльності, самовладання, емпатія, толерантність, здатність управляти своїм настроєм та іншими характеристиками

До кожного компонента формування готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації виділено критерії і відповідні показники.

Мотиваційний критерій – стійкий інтерес до професійної діяльності, який відображає рівень сформованості готовності командирів військових підрозділів до педагогічної фасилітації, спрямованості навчання, організаційної діяльності і формування цілісного змісту навчально-виховного процесу з урахуванням сучасних вимог Збройних сил України щодо оборони держави, збереження її цілісності і недоторканності.

До показників цього критерію відносимо: інтерес до професійної діяльності, бажання працювати на посаді командира військового підрозділу, мотивація досягнення успіху в професійній діяльності, бажання саморозвитку і самореалізації, фасилітативність, емпатійність та ін.

Комунікативний критерій – сформованість наскрізної професійної комунікації, який відображає: рівень готовності командирів військових підрозділів до професійного спілкування; вміння взаємодіяти з особовим складом, спілкуватися з ним під час виконання службо-

вих обов'язків; здатність використовувати професійно профільовані знання й практичні навички з підготовки та управління підрозділом; здатність підтримувати життєдіяльність військовослужбовців в автономних умовах у різних фізико-географічних умовах під час виконання бойових завдань тощо.

Показниками цього критерію є: сформованість професійних і комунікаційних умінь готовності командирів військових підрозділів до взаємодії (з особовим складом, колегами по роботі, населенням), основними сторонами якої є комунікативна, інтерактивна і перцептивна; вміння використовувати сучасні інформаційні технології у професійній діяльності.

Когнітивний критерій – усвідомлення значущості професійної діяльності, який визначає рівень теоретичних знань командирів військових підрозділів, специфіку і напрями інноваційної професійної діяльності.

Показниками цього критерію є: інтенсивність професійної підготовки та діяльності, наявність перспективної мети, сталий інтерес до навчання як засобу досягнення поставленої мети, особливості організації управлінських процесів з оборони держави.

Інтелектуальний критерій – творчий характер діяльності, який визначає рівень теоретичних знань командирів військових підрозділів, специфіку і напрями інноваційної професійної діяльності.

Показниками цього критерію є: рефлексивність, креативність, творчість, інтелектуальність, освіченість, мобільність, гуманність тощо.

Емоційно-вольовий критерій – емоційне відношення до діяльності, вольові риси, який відображає досягнення значущих професійних цілей у певних соціальних контекстах з використанням відповідних засобів і отриманням позитивного результату.

Показниками цього критерію є: виявлення вольових якостей особистості, стійка професійна спрямованість, адекватний рівень розвитку психічних процесів, емоційна стійкість, витриманість у предствленні власної позиції.

Висновки. Орієнтуючись на сформованість кожного компонента удосконалено критерії та показники, за якими визначено рівні сформованості педагогічної фасилітації майбутніх офіцерів-прикордонників. Зазначені у статті показники дадуть курсантам змогу швидше адаптуватись до професійної діяльності, бути сучасними офіцерами-прикордонниками та творчо застосовувати здобуті знання на практиці.

Перспективами подальших розвідок є визначення сучасного стану проблеми підготовки командирів військових підрозділів до професійної діяльності щодо обороноздатності України, збереження її цілісності і недоторканності.

Список використаної літератури

1. Курлянд З. Н. Педагогіка : навчальний посібник / [Курлянд З. Н., Хмельюк Р. І., Осипова Т. Ю. та ін.]. – 2-ге вид., переробл. та доп. – Харків : Бурун-Книга, 2009. – 304 с.
2. Франкл В. Доктор и душа / В. Франкл. – Санкт-Петербург, 1997. – 287 с.
3. Фихте И. Г. Философия свободы. Социальная теория и современность / И. Г. Фихте. Вып. 27. – М., 1997. – 180 с.
4. Валицкая А. П. Философские основания современной парадигмы образования / А. П. Валицкая // Педагогика. – 1997. – № 3. – С. 15–20.
5. Курлянд З. Н. Формирование и развитие профессиональной устойчивости будущих учителей : дисс. ... доктора пед. наук : 13.00.01 / Зинаида Наумовна Курлянд. – Москва, 1992. – 345 с.

Рецензент – доктор педагогічних наук, доцент Романишина О. Я.

Предиткевич О. С. Компоненты, критерии и показатели сформированности готовности командиров военных подразделений в педагогической фасилитации

Определены проблему формирования готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации. Установлено, что в системе последипломного образования необходимо определить компоненты педагогической фасилитации. Выбор показателей и критериев оценки сформированности готовности военных специалистов к педагогической фасилитации зависит от профессиональной

деятельности. Учитывая специфику педагогической фасилитации выделено мотивационный, коммуникативный, когнитивный, интеллектуальный и эмоционально-волевой компоненты готовности командиров воинских подразделений к педагогической фасилитации.

Ключевые слова: командир воинского подразделения, педагогическая фасилитация, компоненты, показатели, уровни, профессиональная деятельность, сформированность.

Predytkevych O. **Components, Criteria and Indicators Formation of Commanders of Military Units Readiness for Pedagogical Facilitation**

The problem of formation of commanders of military units readiness for pedagogical facilitation is outlined. It was established that pedagogical facilitation is the motive of professional orientation of commanders of military units. Measurement of the formation of the readiness of the command staff for the pedagogical facilitation is associated with the definition of components, criteria, indicators and levels. To form a modern officer morally and psychologically prepared for professional activity, it is necessary to define the components that determine the structure of pedagogical facilitation. Due to the complexity of pedagogical facilitation, the specifics of the system of postgraduate education of commanders of military units, as well as their professional activities, the following components – motivational, communicative, cognitive, intellectual, emotional and volitional components are selected. The choice of indicators and criteria for assessing the formation of military specialists' readiness for pedagogical facilitation is grounded. Interpersonal communication between the commander of the military unit and the personnel has a great influence on selection of criteria and indicators of formation of readiness for pedagogical facilitation. Timely self-analysis, self-regulation, self-assessment of executive staff is based on defining and understanding of their own problems and faults during communication with personnel, development of the ways to handle these problems. The system of criteria for assessment of the levels of formation of readiness for pedagogical facilitation has been developed: the motivational criterion is a steady interest in professional activity, it reflects the level of formation of the readiness of the commanders of military units for the pedagogical facilitation.

tion, the direction of training, organizational activity and the formation of the holistic content of the educational process taking into account the modern requirements of the Armed Forces of Ukraine regarding the defense of the country, preservation of its integrity; communicative criterion is the formation of through professional communication, it reflects the level of readiness of military specialists for professional communication, ability to interact with the personnel, use professionally profiled knowledge and practical skills, support the vital activity of soldiers in autonomous conditions in different physical and geographical conditions while performing combat missions; cognitive criterion is awareness of the importance of professional activity, it determines the level of theoretical knowledge of commanders of military units, specifics and directions of innovative professional activities; intellectual criterion is creative character of activity, it determines the level of theoretical knowledge, specifics and directions of innovative professional activity; emotional and volitional criterion is an emotional attitude to activity, volitional features, it reflects the achievements of significant professional goals in certain social contexts with the use of appropriate means and obtaining a positive result.

Keywords: *commander of the military unit, pedagogical facilitation, components, indicators, levels, professional activity, formation.*